

– викладач має можливість більш диференційовано оцінити рівень засвоєння студентами навчальної дисципліни або її частини – модуля за диференційованим рейтингом

Література

1. Буряк В. К. Розвивальне навчання: теоретико-методологічний аспект / В. К. Буряк : монографія. – К. : Фенікс. – 2010. – 304 с.
2. Про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців: Наказ МОН України від 23.01.2004. – № 48.
3. Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Наказ МОН України від 30.12.2005. – № 774.
4. Товажнянський Л. Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Л. Л. Товажнянський, Є. І. Сокол. – К. : МОН, 2004. – 267 с.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2011 р.

УДК 378.147:159.9+37.015.3(07)

Буряк В. К.

доктор пед. наук, професор,

Макаренко Н. М.

кандидат пед. наук, доцент

Бугрій А. С.

Криворізький державний педагогічний університет

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

У статті розглядаються особливості комплексного підходу до науково-методичного забезпечення навчального процесу. Як приклад, наводиться навчально-методичний комплекс із педагогічної психології, подано структуру комплексу, охарактеризовано основні його структурні компоненти.

Ключові слова: *навчально-методичний комплекс, психологічні дисципліни, практичний психолог, підготовка практичних психологів.*

В статье рассматриваются особенности комплексного подхода к научно-методическому обеспечению учебного процесса. В качестве примера приводится учебно-методический комплекс по педагогической психологии, представлена структура комплекса, данная характеристика его структурных компонентов.

Ключевые слова: *учебно-методический комплекс, психологические дисциплины, практический психолог, подготовка практических психологов.*

The article discusses the features of an integrated approach to scientific and methodological support of educational process. As an example of educational and methodical complex of educational psychology, the structure of the complex, this characteristic is its structural components.

Keywords: *educational-methodical complex, psychological discipline, practicing psychologist, preparation of practical psychology.*

При підготовці практичних психологів для системи освіти, на наше переконання, має величезне значення комплексне науково-методичне забезпечення навчального процесу. Комплексне науково-методичне забезпечення ми розуміємо як планування, розроблення і створення оптимальної системи (комплексу) навчально-методичної документації та навчально-методичних засобів навчання. Вони є необхідними для повної і якісної професійної освіти в рамках часу і змісту, визначених навчальними планами і програмою предмету. Розроблення такого комплексу ґрунтується на певних критеріях.

По-перше, комплекс навчально-методичної документації і засобів навчання має охоплювати основний зміст програмового матеріалу. При цьому комплексність передбачає, що вивчення кожного ключового питання змісту навчання з будь-якої теми навчальної програми забезпечується необхідним оптимальним навчальною та навчально-методичною документацією й засобів навчання.

По-друге, комплексне забезпечення навчального процесу засобами навчального процесу передбачає урахування їх функцій і можливостей у найбільш типових навчальних ситуаціях застосування.

По-третє, комплексний підхід до забезпечення навчального процесу вимагає, щоб навчально-методична документація і засоби навчання сприяли реалізації навчальної, розвивальної і виховної функцій навчального процесу.

По-четверте, комплексність у дидактичному забезпеченні навчального процесу передбачає реалізацію через навчально-методичну документацію й засоби навчання всіх основних етапів, ланцюжків педагогічного процесу.

Комплексне забезпечення навчального процесу є не питанням моди, а гострою необхідністю. Це один із провідних шляхів підвищення якості освіти у вищій школі. Такий підхід до викладання, з одного боку, допомагає викладачу більш чітко структурувати матеріал, накопичений із навчальної дисципліни в той чи іншій формі викладання, з іншого боку – сприяє формуванню у того, хто навчається, цілісної «картини» з навчальної дисципліни. Сучасному спеціалісту необхідно володіти певним рівнем мета знань і здібностей для правильної орієнтації в потоці професійної інформації. У рамках такого підходу і слід розробляти комплекс навчально-методичних матеріалів, наприклад, із педагогічної психології, оскільки ця дисципліна є однією з базових при підготовці практичних психологів для системи освіти.

Матеріали, представлені в навчально-методичному комплексі з навчальної дисципліни «Педагогічна психологія», призначені перш за все для самостійного вивчення. Дані матеріали можна підготувати на основі електронного підручника «Педагогічна психологія» (Айсмонтас Б. Б., 2004). Необхідно відзначити, що друкований варіант навчально-методичного ком-

плексу (НМК) є самодостатнім навчальним виданням, яке можна використати незалежно від електронного посібника.

У той же час, на наше переконання, використовувати поряд із друкованим електронного варіанта навчальних матеріалів може сприяти ефективному засвоєнню даної дисципліни.

НМК складається з навчальних, методичних і допоміжних матеріалів, об'єднаних на основі загальної програми. У НМК із педагогічної психології вони представлені такими складовими: навчальний посібник, педагогічна хрестоматія, програма курсу, методичні рекомендації, словник термінів і понять.

Особливістю НМК є те. Що всі його елементи готуються на основі єдиного підходу до тематики і структури викладу навчального матеріалу.

Даний НМК розробляється як самодостатній курс (як міні-енциклопедія), що дозволяє студентам у процесі навчання отримати комплексне уявлення про предмет, ознайомитися з термінологічною, теоретичною і практичною сторонами педагогічної психології.

Задача комплексу – забезпечення цілісності навчального процесу і взаємодія всіх його основних ступенів і форм. Мета – найбільш повна реалізація тих освітніх і виховних задач, які були заявленими і сформульованими в програмі курсу.

Основу НМК складає авторський курс лекцій (короткий виклад усіх розділів і тем програми). Базовим елементом НМК, тим ядром, навколо якого формується весь комплекс навчальних, методичних і допоміжних видань, є навчальний посібник.

Розглянемо характеристику структурних елементів НМК.

Навчальний посібник.

Основну змістову частину НМК представлено в навчальному посібнику. Інформація, що міститься в підручнику, для студента є основою всього курсу, студент її сприймає як найбільш авторитетну й достовірну. Усе це висуває вимоги до відбору і вибудові матеріалу, покликаному відтворити і підтвердити визначальні положення й концепції.

Для більш повного розкриття тем до лекційного курсу було включено:

– детальний виклад різних позицій щодо проблеми (у тому числі дискусійних);

– біографічні й інші відомості про видатних учених і дослідників;

– розбір теоретичних питань і проблем на конкретних прикладах і ситуаціях;

– виокремлення особливим способом ключових моментів тем і визначення найбільш важливих понять;

– винесення в рамках пояснення окремих термінів;

– короткі резюме, що є свого роду опорними конспектами теми.

Особливу увагу слід звернути на структурно-логічні схеми, якими супроводжується навчальний текст. Пропонуючи такі схеми, ми виходили

з того, що подання інформації в структурно-логічній формі має ряд переваг у порівнянні з лінійно-текстовим викладом навчального матеріалу.

По-перше, при лінійній побудові текстової інформації нерідко складно визначити структуру вивчуваного явища, виділити суттєві зв'язки між його компонентами. Це утруднення значною мірою розв'язуються шляхом заміни словесного опису таблицями, а краще – схемами.

По-друге, таке перетворення навчального тексту становить ефективний прийом, що активізує мислення студента.

По-третє, ряд дослідників установили, що визначальна ланка мисленнєвої діяльності становить особливу форму аналізу – аналіз через синтез. Ця операція сприяє більш глибокому засвоєнню й розумінню навчального матеріалу шляхом його знакового моделювання.

По-четверте, в лекціях використовується спосіб схематичної візуалізації інформації. Знання цього прийому і тим більш навичок практичного володіння ним допоможуть студентам в освоєнні предмету педагогічної психології і будуть сприяти формуванню більш раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом у цілому.

По-п'яте, в ряді психологічних досліджень встановлено, що структурування і схематизація текстової інформації є важливими компонентами мнемічної дії, що складає основу процесу запам'ятовування.

По-шосте, наочно-образна форма подання інформації сприяє кращому запам'ятовуванню.

По-сьоме, як засвідчує досвід, подання навчальної інформації в системі структурно-логічних схем є достатньо ефективним засобом організації й активізації самостійної роботи студентів.

Цій меті слугують навчально-дидактичні матеріали. По завершенню кожної теми наводиться перелік основних термінів і понять, подаються питання й завдання для самоперевірки й повторення засвоєного матеріалу, а також теми рефератів і/або курсових робіт; указано перелік навчальної літератури.

Для перевірки, закріплення й більш глибокого засвоєння теоретичного матеріалу, що містить курс лекцій, на його основі розробляється збірник завдань і вправ.

Збірник завдань і вправ.

Даний збірник є невід'ємною частиною НМК з педагогічної психології. Він призначений для більш глибокого засвоєння теоретичного матеріалу. Послідовність завдань і вправ, що пропонуються в ньому, відповідає логіці вивчення даної дисципліни в навчальному курсі.

При їх складанні використовуються лише матеріали навчального посібника, але і хрестоматійні статті, біографічні відомості про відомих учених, бібліографічні дані літературних джерел.

Основні типи завдань і вправ, включених до збірника:

– Завдання, що вимагають вибір однієї правильної відповіді із 3-ї запропонованих варіантів. Завдання формулюється або як звичайне питальне, або як незавершене речення, для завершення якого слід обрати правильний варіант відповіді.

– Завдання (більшої складності), в яких пропонується обрати не один, а кілька правильних відповідей із певної кількості запропонованих варіантів.

– Завдання на установлення відповідності між елементами двох множинностей. Завдання цього типу мають різний зміст залежно від того, між елементами яких множинностей слід установити відповідності (наприклад, між поняттями й визначеннями; авторами і назвами книг; ученими й науковими теоріями тощо).

– Завдання, у яких для відновлення смислового змісту тексту потрібно вставити пропущені в ньому слова (або словосполучення).

– Завдання, в яких відновлення смислового змісту тексту потрібно розставити пропущені в ньому слова (або словосполучення), подані окремим списком. На відміну від попереднього різновиду завдань у цьому різновиді не має значення «форма» варіанта (одне слово або кілька; цифри чи призвища тощо).

– Завдання на розуміння логічних і смислових зв'язків, структур і відповідностей. Такі завдання залежно від конкретного змісту мають різні формулювання: установіть логічні зв'язки між об'єктами...; розташуйте в логічному порядку висловлювання...; відновіть хронологічну послідовність...; заповніть блок-схеми відповідними словами...; розташуйте у відповідних блоках такі поняття.

Більшість завдань на розуміння логіко-смислових зв'язків побудовано на основі наведених у підручнику структурно-логічних схем. При виконанні цих завдань рекомендується у якості додаткового джерела використовувати різні посібники.

Збірник складається з двох частин: у першій містяться завдання і вправи, у другій – відповіді на них. Ми рекомендуємо студентам не перевіряти правильність своєї відповіді одразу після кожного завдання, а звертатися до другої частини задачника лише в кінці теми. У процесі роботи відповіді можуть записуватися на аркуші або за допомогою використовуваних при формулюванні завдання цифрових і буквених позначень, або – там, де таких позначень не передбачено, – окремими словами, розгорнутими формулюваннями тощо.

Відповіді студентів не обов'язково мають збігатися з відповідями, наведеними у якості правильних. Правильним вважається відповіць:

- а) правильний за сутністю;
- б) точний або найбільш точний із запропонованих;
- в) найбільш повний;
- г) краще сформульований.

Завдання і вправи дозволяють отримати об'єктивні оцінки рівня знань, умінь і навичок із педагогічної психології, виявити проблеми, що виникають при засвоєнні навчальної програми, допомагають студентам аналізувати й оцінювати результати своєї роботи.

Використання задачника на семінарських заняттях дозволяє реалізувати три рівні самоперевірки й самоконтролю: *тематичний* (по завершенні теми студенту пропонується вибір завдань для самоперевірки й контролю навчання, за якими ставляться оцінки за засвоєння часткових тематичних питань); *рубіжний* (по завершенні кожного із розділів, у який згруповано певну кількість тем навчального курсу, студенту пропонується повернутися до задачника і ще раз перевірити свої знання, особливу увагу звертаючи на питання й завдання, що викликали утруднення на першому рівні); *підсумковий* (по завершенні вивчення всього курсу рекомендується оцінити ступінь і якість засвоєння отриманих знань, звернувшись до задачника).

Хрестоматія.

Хрестоматію підготовлено відповідно до концепції комплексного підходу до науково-методичного забезпечення навчальної дисципліни «педагогічна психологія». Структура посібника повністю відповідає навчальній програмі й іншим навчальним матеріалам, представленим у НМК.

При доборі хрестоматійних матеріалів нами ставилась задача відобразити зміст сучасної педагогічної психології; представити максимально широке орієнтування для відтворення логічної структури вивчуваної дисципліни, її проблем і досягнень. Такий підхід дає можливість об'єктивно оцінити практичну значущість більшості теоретичних робіт.

Порядок розташування статей у хрестоматії визначається логікою вивчення відповідного матеріалу і тієї послідовності, у якій він викладений у навчальному посібнику.

При складанні хрестоматії було визнано доцільність включення до неї даних про авторів певних робіт, що становлять певною мірою візитну карточку. Перед статтями поміщено вступні нариси (для попереднього ознайомлення з матеріалом, кращого його розуміння), у яких представлено біографічні дані конкретного вченого, область його наукових інтересів, основні роботи й публікації. Наводяться відомості про тип і характер відповідного наукового напрямку, до якого належить автор і своєрідною ілюстрацією якого є друкowana стаття.

При укладанні хрестоматії перевага надається тим публікаціям, без яких неможливо забезпечити достатньо високий рівень навчального матеріалу й активності при його засвоєнні.

Програма курсу. Методичні рекомендації.

Посібник становить збірник, у якому об'єднано програмово-методичне (програма курсу), навчально-методичне (методичні рекомендації), допоміжні (словник термінів і понять) видання, що є елементами єдиного навчально-методичного комплексу з педагогічної психології.

Програмово-методичне забезпечення НМК здійснюється програмою курсу. Після анотації кожної теми наводиться перелік основних термінів і понять, подаються питання й завдання для самоперевірки і повтору вивченого матеріалу, а також теми рефератів і/або курсових робіт, указано список навчальної літератури.

До допоміжних елементів комплексу віднесено словник термінів і понять, у якому (поряд із короткими визначеннями, наведеними в тексті навчального посібника) пояснюються базові поняття й терміни педагогічної психології.

З-поміж основних джерел інформації у якості рекомендованих до всього курсу також наводяться інтернет-ресурси.

Навчальний комплекс містить велику кількість інформаційно-довідкових матеріалів. Як у навчальному посібнику, так і в хрестоматії наведено біографічні й інші відомості про найбільш видатних учених і дослідників в області психолого-педагогічної проблематики.

НМК було розроблено як самодостатній курс, що дозволяє студентам у ході навчання отримати комплексне уявлення про предмет. Це є однією із спроб представити навчально-методичні матеріали з навчальної дисципліни у вигляді кейс-технологій.

Безумовно, необхідним є подальше осмислення такого досвіду і його розвиток. Досвід розроблення навчально-методичних комплексів із психологічних навчальних дисциплін є основою підвищення якості підготовки практичних психологів.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2011 р.

УДК 91:004.4(07)

Самойленко В. М.

доктор геогр. наук, професор,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Вишнікіна Л. П.

кандидат педагог. наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СТВОРЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТІВ У НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ

Розглянуто принципи та особливості створення й застосування тестів у навчанні географії.

Ключові слова: тестові завдання; склад, цілісність, структура тесту; теорія тестового контролю; наукова вірогідність, репрезентативність, валідність тестів; комп'ютерне тестування.

Рассмотрены принципы и особенности создания и применения тестов в обучении географии.

Ключевые слова: тестовые задания; состав, целостность, структура теста; теория тестового контроля; научная достоверность, репрезентативность, валидность тестов; компьютерное тестирование.